

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ HÜQUQİ AKTLARIN DÖVLƏT REYESTRİ

Aktın növü	AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ ƏDLİYYƏ NAZİRLİYİ KOLLEGİYASININ QƏRARI
Qəbul edildiyi tarix	31.10.2014
Qeydiyyat nömrəsi	12-N
Adı	“Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə ekspertizası mərkəzində ekspertizaların aparılmasının təşkili haqqında Təlimat” barədə
Rəsmi dərc edildiyi mənbə	
Qüvvəyə minmə tarixi	04.11.2014
Azərbaycan Respublikasının	380.010.000
Vahid hüquqi təsnifatı üzrə indeks kodu	
Hüquqi Aktların Dövlət	15201410310012
Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi	
Hüquqi aktın Hüquqi Aktların	03.11.2014
Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix	

“Normativ hüquqi aktlar haqqında” Konstitusiya Qanununa və “Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi haqqında Əsasnamə”nin 19-cu bəndinə əsasən kollegiya

QƏRARA ALIR:

1. “Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə ekspertizası mərkəzində ekspertizaların aparılmasının təşkili haqqında Təlimat” yeni redaksiyada təsdiq edilsin (əlavə olunur).

2. Bu qərarın Azərbaycan Respublikasının Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edilməsi təmin olunsun və aidiyyəti ədliyyə, digər hüquq-mühafizə orqanları, respublikanın bütün məhkəmələri bu barədə məlumatlandırılınsın (A.Əliyev).

3. “Məhkəmə ekspertizalarının (qeyri-tibb) aparılmasının təşkili haqqında Təlimat”ın təsdiq edilməsi barədə nazirlik üzrə 04.10.2004-cü il tarixli 28-T nömrəli əmr (29.10.2004-cü il tarixli, 3087 nömrəli şəhadətnamə); Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin 04.05.2007-ci il tarixli 20-T nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi üzrə

əmərlərlə təsdiq olunmuş bəzi normativ aktlara əlavə və dəyişikliklər edilməsinə dair Siyahı"nın 23-cü bəndi (20.06.2007-ci il tarixli, 3329 nömrəli şəhadətnamə) və "Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 14.05.2009-cu il tarixli Sərəncamının 1.2-ci bəndinin icrası ilə bağlı" nazirlik üzrə 14.09.2009-cu il tarixli, 29-T nömrəli əmrin 1.7-ci bəndi (25.09.2009-cu il tarixli, 3474 nömrəli şəhadətnamə) ləğv edilsin.

Kollegiyanın sədri

**Azərbaycan Respublikasının
ədliyyə naziri**

I dərəcəli dövlət ədliyyə müşaviri

Fikrət Məmmədov

Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi
Kollegiyasının 31 oktyabr 2014-cü il tarixli 12-N
nömrəli Qərarı ilə təsdiq edilmişdir

Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə ekspertizası mərkəzində ekspertizaların aparılmasının təşkili haqqında

TƏLİMAT

1. Ümumi müddəalar

1.1. Bu Təlimat Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzində (bundan sonra - Mərkəz), onun filiallarında ekspertizaların aparılma şərtlərini və qaydalarını müəyyən edir.

1.2. Ekspertlər öz fəaliyyətində Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasını, Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələri, Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosessual, Mülki-Prosessual, *İnzibati Xətalər* və *İnzibati-Prosessual* məəcəllələrini, "Dövlət məhkəmə ekspertizası fəaliyyəti haqqında" və "Ədliyyə orqanlarında qulluq keçmə haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunlarını, "Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzi haqqında Əsasnamə"ni, Azərbaycan Respublikasının digər normativ hüquqi aktlarını, həmçinin Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyi kollegiyasının qərarlarını, Nazirlik üzrə əmr və sərəncamları, habelə bu Təlimatı rəhbər tuturlar.[\[1\]](#)

1.3. Mərkəzdə aşağıdakı istiqamətlər üzrə ekspertizalar aparılır:

1.3.1. təhqiqat, ibtidai istintaq orqanının və ya məhkəmənin (hakimin) icraatında olan işin, o cümlədən cinayət işinin başlanılması üçün əsasların kifayət qədər olmasına dair ilkin yoxlamanın halları (bundan sonra – iş) üzrə təyin edilmiş məhkəmə ekspertizaları;

1.3.2. notariusun və ya notariat hərəkətləri aparmaq səlahiyyəti olan orqanların və vəzifəli şəxslərin müraciəti əsasında ekspertizalar;

1.3.3. *inzibati xətalər haqqında işlər üzrə icraat zamanı təyin olunmuş ekspertizalar.*^[2]

1.4. Mərkəzin filiallarında ekspertizalar Azərbaycan Respublikasının ədliyyə naziri tərəfindən müəyyən edilmiş ərazi aidiyyəti və müvafiq ekspertiza növləri üzrə keçirilir.

1.5. Ekspertizalar ali təhsili olan, "Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzində məhkəmə eksperti ixtisasının verilməsi haqqında Əsasnamə"yə uyğun olaraq müəyyən ekspertiza ixtisası üzrə müvafiq peşə hazırlığı keçmiş Mərkəzin əməkdaşları tərəfindən aparılır.

1.6. Ekspertizalar Mərkəzin ştat üzrə əməkdaşı olmayan mütəxəssislər tərəfindən də aparıla bilər. Bu cür mütəxəssislərin təyin edilməsi, onların tərkibinin və fəaliyyət qaydasının təsdiq olunması Mərkəzin rəhbəri tərəfindən həyata keçirilir (bu Təlimat həmin mütəxəssislərin ekspert fəaliyyətinə tamamilə şamil olunur).

Məhkəmə ekspertizasının müxtəlif növlərinə və ya bir növünə aid iş üçün əhəmiyyətli olan halların xüsusi elmi biliklər əsasında müəyyən edilməsi zərurəti yarandıqda digər dövlət məhkəmə ekspertizası idarələri ilə birgə kompleks ekspertizaların aparılması təşkil olunur.

2. Mərkəzin rəhbərinin hüquq və vəzifələri

2.1. Mərkəzin rəhbəri məhkəmə ekspertizası təyin olunması haqqında qərarı (qərardadı) aldıqdan sonra onun təşkil edilməsi və aparılması, ekspertin məhkəmə iclaslarında, istintaq və məhkəmə hərəkətlərində iştirakının təmin olunması üzrə müvafiq tədbirlər həyata keçirir.

2.2. Mərkəz rəhbərinin aşağıdakı hüquqları vardır:

2.2.1. Mərkəzdə konkret ixtisas üzrə ekspert, zəruri maddi-texniki baza və yaxud tədqiqat aparılması üçün xüsusi şərait olmadıqda məhkəmə ekspertizası təyin olunması barədə qərarı (qərardadı) icra edilmədən, tədqiqata təqdim edilmiş obyekt və işin materialları ilə birlikdə geri qaytarmaq;

2.2.2. rəy verilməsi üçün Mərkəzin əməkdaşı olmayan şəxslərin xüsusi biliyinə ehtiyac yarandıqda, onların ekspert qismində iştirakı barədə məhkəmə ekspertizasını təyin etmiş orqan və ya şəxs qarşısında vəsatət qaldırmaq;

2.2.3. məhkəmə ekspertizasının təyin olunması haqqında qərarda (qərardadda) göstərilmiş digər idarələrin iştirakı ilə məhkəmə ekspertizası aparılmasını təşkil etmək.

2.3. Mərkəzin rəhbərinə aşağıdakıları etmək qadağandır:

2.3.1. məhkəmə ekspertizasının təyin edilməsi haqqında qərar (qərardad) olmadıqda, məhkəmə ekspertizasının aparılması üçün zəruri olan tədqiqat obyektlərini və iş üzrə materialları tələb etmək;

2.3.2. məhkəmə ekspertizasını təyin etmiş orqanla və ya şəxslə razılaşdırmadan, müstəqil olaraq, Mərkəzin əməkdaşı olmayan şəxsləri ekspert qismində məhkəmə ekspertizasının aparılmasına cəlb etmək;

2.3.3. ekspertə konkret məhkəmə ekspertizası üzrə tədqiqatın gedişatına təsir edən və onun nəticələrinin məzmununu müəyyən edən göstərişlər vermək;

2.3.4. dövlət, qulluq, peşə və kommersiya sirri təşkil edən, şəxsi və ailə həyatına dair məlumatları, habelə qanunla qorunan digər məlumatları, həmçinin məhkəmə ekspertizasının təşkili və aparılması ilə əlaqədar ona məlum olan və açıqlanması insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulmasına səbəb ola bilən məlumatları yaymaq;

2.4. Mərkəz rəhbərinin aşağıdakı vəzifələri vardır:

2.4.1. məhkəmə ekspertizasının təyin olunması barədə qərarı (qərardadı) aldıqdan sonra Mərkəzin ekspertləri sırasından zəruri biliyə malik olan və qoyulmuş suallara cavab verə bilən

konkret ekspertə, ekspertlərə və ya aidiyyəti struktur qurum rəhbərinə ekspertizanın aparılması haqqında tapşırıq vermək;

2.4.2. ekspertə (ekspertlərə) onların hüquq və vəzifələrini izah etmək;

2.4.3. eksperti bilə-bilə yalan rəy verməyə görə məsuliyyət haqqında xəbərdar etmək və bu barədə ekspertizanın təyin edilməsi haqqında qərarda ekspertin imzası ilə təsdiq edilən müvafiq qeyd aparmaq;

2.4.4. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada məhkəmə ekspertizasının aparılması müddətini müəyyən etmək və onun gözlənilməsinə nəzarət etmək;

2.4.5. ekspertin müstəqilliyi prinsipinə əməl olunmaqla müvafiq struktur qurum vasitəsilə aparılan tədqiqatların tamlığı və keyfiyyəti üzərində nəzarəti təmin etmək;

2.4.6. tədqiqatlar başa çatdırıldıqdan sonra ekspertin rəyinin, tədqiqat obyektlərinin və iş üzrə materialların məhkəmə ekspertizasını təyin etmiş orqana və ya şəxsə göndərilməsini təmin etmək.

2.5. Mərkəzin rəhbəri tədqiqat aparılması üçün zəruri olan aşağıdakı şəraiti yaratmağa borcludur:

2.5.1. avadanlıqlar, cihazlar, materiallar və informasiya təminatı vasitələrini əldə etmək;

2.5.2. yanğın, texniki və informasiya təhlükəsizliyi, istehsalat sanitariyası qaydalarına əməl olunmasını təmin etmək;

2.5.3. təqdim edilmiş tədqiqat obyektlərinin və iş üzrə materialların qorunmasını təmin etmək.

2.6. Mərkəzin rəhbəri malik olduğu məhkəmə ekspert ixtisası üzrə ekspert rəyi verə bilər.

2.7. Mərkəzin rəhbəri məhkəmə ekspertizalarının aparılmasının təşkili ilə bağlı qanunvericiliklə müəyyən edilmiş vəzifələrinin bir hissəsini vəzifə bölgüsü əsasında müavinlərinə, o cümlədən ekspertiza aparılan müvafiq struktur qurumların rəhbərlərinə həvalə edə bilər.

2.8. Məhkəmə ekspertizasını aparan struktur qurumların rəhbərləri Mərkəz rəhbərinin tapşırığı əsasında aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirir:

2.8.1. ekspertizanın təyin edilməsi barədə qərarı (qərardadı) və daxil olmuş iş materiallarını prosessual qanunvericiliyin, aidiyyəti normativ-hüquqi aktların və bu Təlimatın tələblərinə uyğunluğunu yoxlamaq;

2.8.2. ekspertizanın icra müddətinə riayət olunmasına nəzarəti həyata keçirmək;

2.8.3. tədqiqatın gedişatı və nəticələri ilə tanış olmaq, ekspertlərə zəruri elmi-metodik kömək göstərmək;

2.8.4. ekspertiza başa çatdıqdan sonra rəyin prosessual tələblərə uyğunluğunu, aparılmış tədqiqatın tamlığını və ekspertin gəldiyi nəticənin əsaslığını, metodik tələblərə əməl olunmasını, ekspert rəyinin və ona əlavələrin tərtib olunmasının keyfiyyətini yoxlamaq və iş materiallarını ekspertin rəyi ilə birlikdə Mərkəzin rəhbərinə təqdim etmək;

2.8.5. tədqiqatların aparılması üçün zəruri olan avadanlıq, cihaz, alət və digər vasitələrlə təchizat məsələlərini həll etmək;

2.8.6. yanğın, texniki və informasiya təhlükəsizliyi, istehsalat sanitariyası qaydalarına əməl olunmasını, tədqiqata göndərilmiş obyektlərin və iş materiallarının tamlığının qorunmasını təmin etmək.

3. Ekspertin hüquq və vəzifələri

3.1. Ekspertin aşağıdakı hüquqları vardır:

3.1.1. məhkəmə ekspertizasının predmetinə aid olan iş üzrə materiallarla tanış olmaq, onlardan lazımi məlumat götürmək və ya onların surətini çıxarmaq;

3.1.2. rəy verilməsi üçün zəruri olan əlavə tədqiqat obyektlərinin və iş üzrə materialların təqdim olunması, həmçinin Mərkəzə gətirilməsi mümkün olmayan obyektlərə yerində baxış keçirilməsinin təşkil olunması barədə vəsatət vermək;

3.1.3. qoyulmuş sualları həll etmək üçün müstəqil olaraq tədqiqat metodunu seçmək və aparmaq;

3.1.4. məhkəmə ekspertizasının aparılmasına başqa ekspertlərin cəlb olunması haqqında vəsatət vermək;

3.1.5. qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş qaydada ekspertizanın predmetinə aid və rəy verilməsi üçün zəruri olan istintaq və ya digər prosessual hərəkətlərin aparılmasında iştirak etmək;

3.1.6. öz vəzifələrini daha yaxşı icra etmək məqsədi ilə şübhəli, təqsirləndirilən, *barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan*, zərər çəkmiş şəxslərə və şahidlərə suallar vermək;^[3]

3.1.7. məhkəmənin qərarı (hakimin qərarı) ilə məhkəmə istintaqı mərhələsində işin materiallarının tədqiqində iştirak etmək;

3.1.8. verdiyi rəyin və ya ifadənin proses iştirakçıları tərəfindən düzgün izah edilməməsi və yaxud təhrif edilməsi barədə istintaq hərəkətləri və ya məhkəmə iclasının protokoluna daxil edilməsi üçün məlumat vermək;

3.1.9. iştirak etdiyi istintaq və ya digər prosessual hərəkətlərin protokolu ilə, habelə məhkəmə iclasının protokolunun müvafiq hissəsi ilə tanış olmaq, bu hərəkətlərin və şifahi rəyinin tamlığına və düzgünlüyünə dair protokola daxil edilməli qeydlər vermək;

3.1.10. bir neçə sual olduqda, ekspertiza tədqiqatını asanlaşdırmaq məqsədi ilə onları müvafiq ardıcılıqla qruplaşdırmaq;

3.1.11. qoyulmuş suallardan əlavə, məhkəmə ekspertizasının predmetinə aid olan və iş üçün əhəmiyyətli sayılan digər halları da öz rəyində göstərmək;

3.1.12. işin faktiki halları barədə sualların və məlumatların aydınlaşdırılması barədə vəsatət vermək, həmin vəsatətin təmin edilməsi mümkün olmadıqda, mövcud materiallara əsasən qoyulmuş sualları mümkün olan qədər həll etmək (ekspert vəsatəti təmin olunmursa və bu zaman qoyulmuş sualı qismən də olsa həll etmək mümkün deyildirsə, onda rəyin giriş hissəsində haqqında vəsatət göndərilmiş suala cavab verməyin mümkün olmadığını qeyd edərək, digər suallar üzrə verilmiş rəyi ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə göndərir);

3.1.13. məhkəmə ekspertizasını təyin etmiş orqan və ya şəxsin hərəkəti ekspertin hüquqlarını pozduqda qanunla müəyyən edilmiş qaydada şikayət etmək;

3.1.14. prosessual qanunvericiliyə uyğun olaraq məhkəmə ekspertizasının aparılmasında iştirak edən proses iştirakçısı ekspertin işinə mane olduqda, onun ekspertizadan kənarlaşdırılması barədə məhkəmə ekspertizasını təyin etmiş orqan və ya şəxs qarşısında vəsatət qaldırmaq;

3.1.15. komisiya və ya kompleks ekspertizalar keçirilən zaman qoyulmuş suallar ətrafında komissiyanın tərkibinə daxil olan ekspertlərlə məsləhətləşmək, komissiyanın digər üzvlərinin fikirləri ilə razı olmadıqda fikir ayrılığı doğurmuş bir və ya bir neçə suala dair ayrıca rəy vermək;

3.1.16. ekspertiza məhkəmədə aparıldıqda qoyulmuş suallara yazılı cavablar hazırlamaq üçün ona vaxt verilməsi barədə vəsatət vermək (qoyulmuş suallara cavab verilməsi laboratoriya tədqiqatlarının aparılmasını zəruri etdikdə bu barədə məhkəməyə məlumat vermək);

3.2. Ekspert məhkəmə ekspertizasının aparılmasından aşağıdakı hallarda imtina edir:¹⁴¹

3.2.1. məhkəmə ekspertizasının təyin edilməsinin prosessual qaydası pozulduqda və bu ekspertizanın aparılmasını çətinləşdirdikdə və ya onun aparılmasını qeyri-mümkün etdikdə;

3.2.2. verilən suallar ekspertin zəruri biliyindən kənara çıxdıqda;

3.2.3. tədqiqat obyektləri və iş üzrə materiallar rəy verilməsi üçün yararsız olduqda və ya kifayət qədər olmadıqda və onların tamamlanması barədə ekspertin vəsatəti təmin edilmədikdə;

3.2.4. tədqiqat aparılması və rəy verilməsi üçün zəruri olan şərait, metodika və avadanlıqlar olmadıqda;

3.2.5. ekspertin həyatı və sağlamlığı üçün real təhlükə mövcud olduqda.

3.3. Belə hallarda ekspert bu barədə məhkəmə ekspertizasını təyin etmiş orqana və ya şəxsə yazılı formada məlumat verir.

3.4. Ekspertə aşağıdakıları etmək qadağandır:

3.4.1. Mərkəzin (struktur qurumun) rəhbərinin yazılı tapşırığı olmadan ekspertizanı icraata qəbul etmək;

3.4.2. ekspertiza təyin etmək haqqında qərar (qəraradda) göstərilməyən və ya ekspertə təqdim edilmiş iş materiallarında olmayan obyektləri tədqiq etmək (əgər qərar (qəraradda) göstərilən və ya iş materiallarında olan obyektin tədqiq edilməsi nəticəsində başqa obyekt aşkar edilərsə, ekspert qoyulmuş suallar çərçivəsində və ya öz təşəbbüsü ilə həmin obyektə tədqiq edə bilər);

3.4.3. başqa idarənin əməkdaşı qismində, həmçinin özəl ekspert kimi məhkəmə ekspertizası fəaliyyətini həyata keçirmək;

3.4.4. məhkəmə ekspertizasının aparılması ilə bağlı işin gedişatında maraqlı olduğunu güman etməyə əsas verən proses iştirakçıları və onların qohumları ilə şəxsi əlaqələr yaratmaq;

3.4.5. məhkəmə ekspertizasını aparmaq üçün müstəqil olaraq material toplamaq (eksperiment nəticəsində alınmış nümunələr, modellər və s. buna aid deyildir);

3.4.6. dövlət, qulluq, peşə və kommersiya sirri təşkil edən, şəxsi və ailə həyatına dair məlumatları, habelə qanunla qorunan digər məlumatları, həmçinin məhkəmə ekspertizasının aparılması ilə əlaqədar ona məlum olan və açıqlanması insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının pozulmasına səbəb ola bilən məlumatları yaymaq;

3.4.7. təhqiqat və istintaq məlumatlarını başqa şəxslərə, o cümlədən həmin ekspertizaya aidiyyəti olmayan Mərkəzin əməkdaşlarına yaymaq;

3.4.8. məhkəmə ekspertizasını təyin etmiş orqan və ya şəxsin razılığı olmadan tədqiqat obyektini məhv etmək və ya onun xüsusiyyətlərini əhəmiyyətli dərəcədə dəyişdirmək;

3.4.9. ekspertiza təyin etmək haqqında qərar (qəraradda) qoyulmuş sualların məzmununu dəyişmək (əgər sualın redaktəsi qəbul olunmuş nümunələrə uyğun deyildirsə, lakin məzmunu başa düşülürsə, ekspert sualı olduğu kimi köçürdükdən sonra onu öz xüsusi biliyi dairəsində necə başa düşdüyünü göstərməkdə haqlıdır);

3.4.10. Mərkəzin texniki işçiləri istisna olmaqla, ekspertiza təyin etmək haqqında qərar (qəraradda), habelə Mərkəz rəhbərinin yazılı tapşırığında göstərilməyən şəxsləri ekspertiza icraatına cəlb etmək;

3.4.11. ekspertin imzası Mərkəzin möhürü ilə təsdiq olunmadan yekunlaşdırılmış rəyi ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə təqdim etmək;

3.4.12. ekspertizanı təyin etmiş orqan və ya şəxs istisna olmaqla, materialların Mərkəzə daxil olması, ekspertizanın hansı şöbədə və ya kim tərəfindən aparılması barədə kənar şəxslərə məlumat vermək;

3.4.13. Mərkəzin (struktur qurumun) rəhbərinin icazəsi olmadan tədqiqat obyektlərini başqa ekspertiza keçirilməsi üçün digər ekspertlərə vermək;

3.4.14. Mərkəzin (struktur qurumun) rəhbərinin icazəsi olmadan başqa ekspertin icraatında olan ekspertiza materialları ilə tanış olmaq.

3.5. Ekspertin aşağıdakı vəzifələri vardır:

3.5.1. Azərbaycan Respublikasının prosessual qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş hallarda, məhkəmə ekspertizasının aparılmasından özü-özünə etiraz etmə haqqında məhkəmə ekspertizasını təyin etmiş orqan və ya şəxsə, yaxud Mərkəzin rəhbərinə yazılı şəkildə məlumat vermək; ekspert yalnız etiraz təmin edildikdən sonra ekspertizanın aparılmasını dayandıra bilər;

3.5.2. məhkəmə ekspertizasının aparılmasında ekspert kimi iştirakını rədd edən hallar olmadıqda, Mərkəz (struktur qurum) rəhbərinin yazılı tapşırığına əsasən təhqiqatçının, müstəntiqin, prokurorun və ya məhkəmənin (hakimin), *səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin)* təyin etdiyi ekspertizanı icraatına qəbul etmək;^[5]

3.5.3. qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada ekspertizanın icra müddətinə riayət etmək;

3.5.4. təqdim edilmiş obyektlərin və iş üzrə materialların tam və hərtərəfli tədqiqatını aparmaq və xüsusi biliyinə uyğun olaraq qoyulmuş suallar üzrə əsaslandırılmış və obyektiv rəy vermək;

3.5.5. ekspert təcrübəsində yoxlanılmış, tədqiqatı tam və hərtərəfli aparılmasını təmin edən elmi-texniki vasitələrdən istifadə etmək;

3.5.6. təqdim edilmiş tədqiqat obyektlərinin və iş üzrə materialların qorunub saxlanılmasını təmin etmək (əgər tədqiqat prosesində ekspertizaya göndərilmiş obyektlərin tamamilə məhv edilmə və ya əhəmiyyətli dərəcədə zədələnmə ehtimalı olarsa, ekspert bunu ekspertizanı təyin etmiş orqanla və ya şəxslə razılaşdırmalıdır);

3.5.7. təqdim edilmiş obyektləri və iş üzrə materialları yalnız iş yerində saxlamaq, onların qorunması üçün lazımi tədbirlər görmək (onların iş yerindən çıxarılmasına yalnız Mərkəzin rəhbərinin icazəsi ilə xüsusi zərurət yarandıqda yol verilir; məsələn, ekspertiza tədqiqatının bir hissəsini hadisə yerində aparmaq zərurəti meydana çıxdıqda və s.);

3.5.8. ekspertizaya göndərilmiş materiallar tələb olunan qaydalara uyğun rəsmiləşdirilmədiyinə görə onun aparılması mümkün olmadıqda, bu barədə müvafiq tədbir görülməsi üçün Mərkəzin (struktur qurumun) rəhbərinə məlumat vermək;

3.5.9. rəy verməyin mümkün olmaması barədə prosessual qanunvericilikdə göstərilən əsaslar olduqda, bu barədə ekspertiza təyin etmiş orqana yazılı şəkildə məlumat vermək;

3.5.10. ekspertiza gedişatında tədqiqatın genişləndirilməsi və ya formasının dəyişdirilməsi zərurəti aşkar edildikdə (komilyon və ya kompleks ekspertizaların keçirilməsi), tədqiqat obyektinin çoxsaylı və ya mürəkkəb olması səbəbindən eyni ixtisaslı ekspertlərin cəlb olunmasına ehtiyac olarsa, həmçinin başqa ixtisas üzrə tədqiqatın aparılması zərurəti yaranarsa bu barədə Mərkəzin (struktur qurumun) rəhbərinə məlumat vermək;

3.5.11. cinayətin baş verməsinə səbəb olan şəraiti və halları aşkar etmək, onların qarşısının alınması üçün xüsusi biliyi çərçivəsində profilaktik tövsiyələr vermək;

3.5.12. məhkəmə ekspertizalarının təyini, aparılması və ekspert rəylərinin qiymətləndirilməsi ilə bağlı məhkəmə və hüquq mühafizə orqanlarına elmi-metodik kömək göstərmək;

3.5.13. ekspertiza qarşısında qoyulmuş sualların ifadə forması, ekspertə təqdim olunmalı materiallar və digər məsələlər ilə bağlı məhkəmə və hüquq mühafizə orqanlarına metodik tövsiyələr hazırlamaq;

3.5.14. təhqiqat, ibtidai istintaq orqanına və məhkəməyə (hakimə), *səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə)* yazılı rəy təqdim etmək, onun məzmununu izah etmək, ~~habelə~~ onların suallarına cavab vermək və yazılı rəyin izahatı üzrə şifahi rəy vermək üçün cinayət prosesini həyata keçirən orqanın, *habelə icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakim*in, *səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxsin)* çağırışlarına gəlmək;^[6]

3.5.15. istintaq və ya məhkəmədə ifadə verdikdə, bu barədə Mərkəzin rəhbərinə yazılı məlumat vermək;

3.6. Ekspert öz rəyinin obyektivliyinə görə şəxsən məsuliyyət daşıyır.

4. Ekspertizanın aparılması müddətləri

4.1. Ekspertiza təyin edilməsi haqqında təhqiqatçının, müstəntiqin, hakimin qərarının Mərkəzə daxil olduğu vaxtdan 1 (bir) aydan gec olmayaraq ekspert zəruri tədqiqatlar aparır, yazılı rəy tərtib edir, onu öz imzası ilə təsdiq edir və dərhal ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə göndərilir.

4.2. Mülki, *inzibati mübahisə və inzibati xəta haqqında* işlər üzrə rəyin verilməsi müddəti ekspertiza təyin edilməsi haqqında qərardadda məhkəmə, *səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs)* tərəfindən göstərilir.^[7]

4.3. Ekspertizanın aparılması müddətləri prosessual qanunvericiliyin tələblərinə əməl olunmaqla işin həcmindən (tədqiqat obyektlərinin sayı, mürəkkəbliyi və s.) asılı olaraq Mərkəzin (struktur qurumun) rəhbəri tərəfindən müəyyən edilir.

4.4. Ekspertizanın aparılması cinayət və mülki prosessual qanunvericiliyə əsasən müəyyən edilmiş müddətlərdə təmin etmək mümkün olmadıqda, Mərkəzin rəhbəri bu barədə ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə məlumat verir. Ekspertizanın icra müddəti həmin orqanla razılaşdırılır.

4.5. Ekspertizanın aparılma müddəti materialın Mərkəzə daxil olduğu gündən sonrakı növbəti iş günündən hesablanır və rəyin imzalandığı gündə başa çatır.

Ekspertizanın aparılma müddətinin sonuncu günü istirahət, səsvərmə, iş günü hesab edilməyən bayram gününə və ya ümumxalq hüzn gününə düşərsə, növbəti iş günü müddətin qurtardığı gün hesab olunur.

4.6. Mərkəzdə ekspertizanın aparılması müddəti aşağıdakı hallarda **dayandırılır**:

4.6.1. ekspertiza təyin edilməsi barədə qərar (qərardadda) göstərilən materiallar tam həcmdə daxil olmadıqda;

4.6.2. ekspertiza təyin edilməsi barədə qərar (qərardadda) göstərilən materialların daxil olan hissəsi həmin qərar (qərardadda) qoyulmuş sualların tam həcmdə cavablandırılması üçün kifayət etmədikdə;

4.6.3. əlavə materialların təqdim edilməsi və yaxud maddi sübutu əhəmiyyətli dərəcədə zədələmədən və ya məhv etmədən ekspert tədqiqatının davam etdirilməsinin mümkün

olmaması nəzərə alınaraq, müvafiq razılıq verilməsi barədə ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə vəsatətlə müraciət edildikdə;

4.6.4. təqdim edilmiş materiallar (sənədlər, maddi sübutlar) həmin obyektlər üzrə digər növ ekspertizanı aparan başqa ekspertin (ekspertlərin) icraatında olduqda.

4.7. ekspert beş gündən artıq müddətdə başqa iş üzrə istintaq və ya məhkəmə hərəkətlərində iştirak etdikdə, ezamiyyətdə və ya xəstə olduğu təqdirdə prosesual qanunvericiliklə ekspertizanın aparılması üçün müəyyən edilmiş müddətə riayət edilməsini təmin etmək məqsədilə Mərkəzin rəhbəri ekspertizanın icraatını digər ekspertə tapşırı bilər.

4.8. Vəsatətin göndərildiyi gündən ekspertizanı təyin etmiş orqandan cavab daxil olan gündək olan müddət ekspertizanın icra müddətinə aid edilmir.

4.9. Ekspertizanın icrası dayandırıldıqda bu barədə ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə dərhal məlumat verilir.

4.10. Bu Təlimatda nəzərdə tutulmayan əsaslara görə ekspertizanın aparılması müddətinin dayandırılmasına yol verilmir.

4.11. Ekspert rəy verilməsi üçün zəruri olan əlavə tədqiqat obyektlərinin təqdim edilməsinə ehtiyac olduğunu müəyyən etdikdə, ekspertiza işinin Mərkəzə daxil olduğu gündən etibarən beş gündən gec olmayaraq bu barədə ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə vəsatət göndərir.

4.12. Vəsatətdə tələb olunan sənədlərin, materialların dəqiq və tam siyahısı göstərilir.

4.13. Tədqiqatın gedişində ehtiyac yaranarsa ekspert növbəti vəsatət verə bilər.

4.14. Vəsatət təsdiqlənmiş xüsusi formada iki nüsxədə tərtib olunur. Birinci nüsxə ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə göndərilir, ikinci nüsxə isə ekspertizanın icraatında saxlanılır.

4.15. Vəsatət operativlik üçün faks vasitəsilə çatdırıla bilər, lakin onun əsl sonradan mütləq aidiyyəti orqana göndərməlidir.

5. Ekspertizaların aparılması və onların nəticələrinin tərtib edilməsi

5.1. Mərkəzdə məhkəmə ekspertizasının ilkin, əlavə, təkrar, komissiya və kompleks növləri üzrə aparılır.

5.2. İş üzrə icraat zamanı əhəmiyyət kəsb edən hər hansı məsələnin həlli üçün elm, incəsənət, texnika və ya sənət sahəsində xüsusi bilik tələb edildikdə, həmin məsələnin aydınlaşdırılması məqsədi ilə birinci dəfə təyin edilən ekspertiza ilkin məhkəmə ekspertizasıdır.

5.3. İlkin məhkəmə ekspertizasının rəyi kifayət qədər aydın olmadıqda, ekspert qoyulmuş sualları tam həll etmədikdə və ya tədqiqat aparılmış obyektlərə dair əlavə suallar yarandıqda, aparılmış tədqiqatın və ya rəydəki boşluğun aradan qaldırılması üçün əlavə məhkəmə ekspertizası təyin edilir və onun aparılması həmin ekspertə və ya başqa ekspertə həvalə edilir.

5.4. Ekspertin rəyi kifayət qədər əsaslı olmadıqda və ya şübhə doğurduqda, yaxud onun əsaslandığı sübutlar etibarsız (qeyri-mötəbər) hesab edildikdə və ya ekspertiza aparılmasının prosesual qaydaları pozulduqda təkrar ekspertiza aparılır. Təkrar ekspertizanın aparılması başqa ekspertə və ya ekspertlərə tapşırılır. Əvvəlki ekspertizanı aparmış ekspertlər təkrar ekspertizanın aparılmasında iştirak edə və izahlar verə bilərlər, lakin tədqiqat zamanı və rəy tərtib edilərkən onlar iştirak etmirlər.

Təkrar ekspertizanın aparılması haqqında qərarla əvvəlki ekspertizaların nəticələri ilə razı olmamağın motivləri göstərməlidir. Təkrar ekspertiza təyin edilərkən ekspert qarşısında əvvəllər tətbiq edilmiş tədqiqat üsullarının elmi əsaslılığı barədə sual qoyula bilər.

Ekspertlər arasında fikir ayrılığı olduqda hər bir ekspert buna səbəb olan məsələ barəsində yazılı formada öz rəyini ayrıca tərtib edir.

Təkrar məhkəmə ekspertizasının təyini haqqında qərarla (qəraradda) qoyulmuş suallar və tədqiqat obyektləri ilkin ekspertizanın təyini haqqındakı qərardan (qəraraddan) fərqlidirsə, belə ekspertizalar təkrar ekspertiza hesab edilmir.

5.5. Komissiya məhkəmə ekspertizası eyni ixtisas üzrə sayı iki nəfərdən az olmayan ekspertlər tərəfindən aparılır.

Məhkəmə ekspertizasının komissiyon xarakteri onu təyin etmiş orqan və ya şəxs, yaxud Mərkəzin rəhbəri tərəfindən müəyyən edilir.

Komissiya məhkəmə ekspertizasının işinin təşkili Mərkəzin (struktur qurumun) rəhbəri tərəfindən təmin edilir.

Verilən sualların həll edilməsi üçün ekspertlər qarşıda duran tədqiqatın ardıcılığını və həcmi razılaşıdırırlar.

Komissiya tərkibində məhkəmə ekspertizasının aparılması həvalə edilmiş hər bir ekspert müstəqildir və sərbəst olaraq özünün əldə etdiyi və başqa ekspertlər tərəfindən əldə olunmuş nəticələri qiymətləndirir və öz xüsusi biliyi çərçivəsində qoyulmuş suallara cavab verir.

Komissiya məhkəmə ekspertizası aparılarkən onu təyin etmiş orqan və ya şəxs, yaxud Mərkəzin rəhbəri ekspertlərin fəaliyyətini əlaqələndirmək, ümumi tədqiqat planını işləyib hazırlamaq və ekspertlərin müşavirəsinə rəhbərlik etmək üçün ekspertlərdən birini rəhbər təyin edir. Komissiya rəhbərinin səlahiyyətləri digər ekspertlərin səlahiyyətlərindən fərqlənir.

Ekspertlər rəy verməmişdən qabaq öz aralarında məsləhətləşirlər. Ümumi rəyə gəldikdə rəyə bütün ekspertlər tərəfindən imza edilir.

Ekspertlər arasında fikir ayrılığı olduqda hər bir ekspert fikir ayrılığı doğurmuş bir və ya bir neçə suala dair yazılı formada ayrıca rəy verir.

5.6. İş üçün əhəmiyyətli olan halların aydınlaşdırılması müxtəlif bilik və ya elm sahələri, yaxud biliyin bir sahəsi daxilində müxtəlif üsullar sistemi əsasında yalnız bir neçə tədqiqat aparılmaqla həyata keçirilə bildikdə kompleks məhkəmə ekspertizası təyin edilir.

Kompleks məhkəmə ekspertizasının təşkili və aparılması, ekspertlərin fəaliyyəti ilə əlaqədar məsələlər bu Təlimatın 5.5-ci bəndində müəyyən edilmiş qaydada həll edilir.

Kompleks məhkəmə ekspertizasının aparılmasında iştirak edən ekspertlərin rəyində hər bir ekspertin apardığı tədqiqatın növü, həcmi və əldə etdiyi nəticələr göstərilir. Hər bir ekspert onun tərəfindən aparılmış tədqiqatı əks etdirən hissəsində rəyi imzalayır və ona görə məsuliyyət daşıyır.

Alınmış nəticələrin qiymətləndirilməsində və yekun nəticənin formalaşdırılmasında ekspertlər ümumi nəticəyə gəlirlər. Əgər ümumi nəticənin əsasını bir və ya bir neçə ekspert tərəfindən müəyyən edilən faktlar təşkil edərsə, bu rəydə öz əksini tapmalıdır.

5.7. Məhkəmə ekspertizasının təyin edilməsi barədə qərarla (qəraradda) çox miqdarda obyekt daxil olarsa, Mərkəzin (struktur qurumun) rəhbəri ekspertiza icrasının operativliyini təmin etmək üçün qoyulmuş suallar üzrə tədqiqat işlərini bir neçə ekspertə tapşırı bilər.

Məhkəmə ekspertizasının təyin edilməsi barədə qərarla (qəraradda) ayrı-ayrı ekspertizaların predmetinə aid olan və həll edilməsi üçün müxtəlif ixtisaslar üzrə ekspertlərin birgə işini tələb etməyən suallar qoyulmuşdursa, Mərkəzin rəhbəri müvafiq sualların həlli üçün

müəyyən obyektlərin tədqiqi məqsədi ilə hər biri ayrıca ekspertə (ekspertlər qrupuna) həvalə olunan bir neçə ekspertiza təşkil edir.

Aparılmış tədqiqatların nəticələrinə əsasən hər bir ekspert tərəfindən ayrıca rəy və yaxud rəy verilməsinin mümkün olmaması barədə məlumat tərtib olunur.

5.8. Ekspertizanın təyini zamanı prosesual qanunvericiliyin tələbləri pozulduqda, habelə tədqiqata təqdim edilmiş materialların rəsmiləşdirilməsi üzrə mövcud qaydalara əməl olunmadıqda və bu səbəbdən ekspertizanın aparılması mümkün olmadıqda Mərkəzin rəhbəri onu təyin etmiş orqana və ya şəxsə məlumat verir.

Məhkəmə ekspertizasını təyin etmiş orqan və ya şəxs həmin çatışmazlıqların aradan qaldırılması üçün zəruri tədbirlər həyata keçirməzsə, məlumatın verildiyi gündən etibarən 1 (bir) ay sonra materiallar icra olunmadan geri qaytarılır.

5.9. Ekspert qarşısında qoyulmuş sualın həll edilməsi Mərkəzdə mümkün olmadıqda (müvafiq mütəxəssisin, avadanlığın, tədqiqat metodikasının və s. olmamasına görə) ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə bu barədə məlumat verilir, ekspertiza materialları isə geri qaytarılır.

Ekspertizaya göndərilmiş materialların bu Təlimatda göstərilməyən əsaslar üzrə tədqiqatı aparılmadan geri qaytarılmasına yol verilmir.

5.10. Aparılmış tədqiqatların nəticələri üzrə ekspert öz adından yazılı rəy verir və onun bütün səhifələrini imzalayır. Ekspertin imzası Mərkəzin möhürü ilə təsdiq olunur.

5.11. Ekspertin rəyi prosesual qanunvericiliyin və bu Təlimatın tələblərinə uyğun olaraq hazırlanır, ekspertizanın növlərindən asılı olmayaraq, rəy üç hissədən – giriş, tədqiqi hissə və nəticədən ibarət olur.

5.12. Ekspert rəyinin giriş hissəsində aşağıdakılar göstərilir:

5.12.1. ekspertizanın adı və növü (ilkin, əlavə, təkrar, komissiya və ya kompleks), nömrəsi, aparıldığı tarix və yer;

5.12.2. ekspertizanı təyin etmiş orqanın adı, şəxsin soyadı və adı;

5.12.3. ekspertizanın aparılması üçün əsas (qərar (qərar) nə vaxt və kim tərəfindən verilib);

5.12.4. ekspertiza aparılan işin və ya materialın nömrəsi, təkrar ekspertizanın təyin edilməsinə əsas verən obyektiv hallar və onun motivləri;

5.12.5. ekspertizanı aparın ekspert (ekspertlər) haqqında məlumat: soyadı, adı, atasının adı, təhsili, ixtisası (ümumi və ekspertiza üzrə), ixtisas dərəcəsi, ekspert kimi stajı, elmi dərəcəsi, tutduğu vəzifə və xüsusi rütbəsi;

5.12.6. materialların ekspertiza aparılması üçün Mərkəzə daxil olduğu və rəyin imzalandığı tarix;

5.12.7. ekspertizaya daxil olan materialların adı, gətirilmə üsulu, tədqiq edilən obyektlərin qablaşdırılmasının növü və rekvizitləri;

5.12.8. bilə-bilə yalan rəy verməyə görə *müvafiq olaraq inzibati məsuliyyətin və ya cinayət məsuliyyətinin* ekspertə məlum olmasını təsdiq edən qeyd;^[8]

5.12.9. əlavə materialların tədqiq edilməsi barədə ekspertlərin vəsatəti barədə məlumat; məlumatda vəsatətin göndərildiyi və cavab alındığı tarix, həmçinin onlara baxılmasının nəticələri;

5.12.10. rəy verilməsi üçün mühüm əhəmiyyətə malik olan və ilk mənbə kimi ekspert tərəfindən qəbul edilən hallar;

5.12.11. ekspertizanın aparılmasında iştirak edən şəxslər haqqında məlumat (hər birinin soyadı, adı, atasının adı, prosessual vəziyyəti);

5.12.12. həll edilməsi üçün ekspertlər qarşısında qoyulmuş suallar (ekspertin təşəbbüsü ilə qoyulmuş suallar da rəyin giriş hissəsində, ekspertiza təyin edilməsi barədə qərarda göstərilən suallardan sonra yazılır);

5.12.13. ekspertizaya təqdim olunmuş materialların Mərkəzin tədqiqat üçün ştampları ilə nişanlanması barədə məlumatlar.

5.13. Yuxarıda sadalanan məlumatlardan başqa, əlavə ekspertiza rəyinin giriş hissəsində, ekspertizanın əlavə olması qeyd olunmaqla ilkin ekspertiza haqqında məlumatlar göstərilir (ilkin rəyin nömrəsi və tarixi, ekspertin soyadı, adı və atasının adı; rəydə izahat və tamamlama tələb edən ilkin ekspertiza ilə müəyyən edilmiş faktiki məlumatlar və nəticələr əks etdirilir).

5.14. Təkrar ekspertizanın giriş hissəsində ekspertizanın təkrar olması qeyd olunmaqla ilkin ekspertiza haqqında məlumatlar göstərilir (ilkin rəyin nömrəsi və tarixi, ekspertin soyadı, adı və atasının adı, ekspertiza idarəsinin adı, ilkin ekspertizanın nəticələri, təkrar ekspertiza təyin edilməsinin əsasları).

5.15. Təyin edilmiş ekspertiza düzgün olmayaraq əlavə və ya təkrar göstərildikdə onun əsaslandırılmış izahı rəyin giriş hissəsində göstərilməlidir.

5.16. Kompleks ekspertizanın aparılması zamanı ekspert rəyinin giriş hissəsində qeyd olunanlarla yanaşı, ekspertizanın kompleks olduğu və onun keçirildiyi yer göstərilir (bir və ya bir neçə ekspertiza idarəsi haqqında məlumatlar).

5.17. Ekspert rəyinin tədqiqi hissəsində tədqiqat metodları və tədqiqatın nəticələri təsvir olunur.

Ekspert tərəfindən həll edilən hər bir suala tədqiqi hissənin müəyyən bölməsi uyğun gəlməlidir. Zərurət olduqda bir-biri ilə sıx əlaqəli iki və daha artıq sual üzrə tədqiqatın nəticələri eyni bir bölmədə əks olunur.

5.18. Tədqiqi hissədə aşağıdakılar **göstərilir**:

5.18.1. ekspert tədqiqatı obyektlərinin vəziyyəti;

5.18.2. ekspert tədqiqat metodlarının ardıcılığı, hər bir tədqiqat metodunun və ya üsulunun tətbiq edilməsi ilə əldə olunan nəticələr;

5.18.3. ekspertiza eksperimentinin, ekspert baxışının (əgər keçirilibdirsə) həyata keçirilməsinin məqsədləri, şərtləri və nəticələri, nümunələrin əldə olunması;

5.18.4. nəticələr əsaslandırılarkən istintaq hərəkətlərinin (dindirmə, baxış, müayinə, eksperiment və s.) nəticələri ilkin mənbə əhəmiyyəti daşıyarsa, həmin istintaq hərəkətlərinin nəticələri);

5.18.5. normativ və lüğət-arayış materiallarına, kompüter məlumatlar bazasına, hesablama proqramlarına istinadlar, habelə illüstrasiyalara, əlavələrə və onlara verilən zəruri izahlara istinadlar;

5.19. Ekspertizanın aparılması zamanı elektron məlumat bazalarından, habelə xüsusi kompüter proqramlarından istifadə edilə bilər.

5.20. Ekspertiza icraatı zamanı təsdiq olunmuş metodikalarla yanaşı, Azərbaycan Respublikasının ərazisində tətbiq olunan texniki normativ hüquqi aktlardan da istifadə edilə bilər.

5.21. Qoyulmuş sualların bəzilərinə cavab vermək mümkün olmadıqda, tədqiqi hissədə bunun səbəbləri göstərilməlidir.

5.22. Tədqiqi hissə ekspert biliyinə malik olmayan şəxs üçün anlaşılan dildə ifadə olunmalı, terminlərdən düzgün istifadə edilməli, onların tərcüməsinə yol verilməməli, zərurət yaranarsa xüsusi terminlər izah edilməlidir.

5.23. Rəyin tədqiqi hissəsində tədqiqat obyektlərinə və müqayisə nümunələrinə münasibətdə həyata keçirilən bütün hərəkətlər göstərilməlidir.

5.24. Əlavə ekspertiza aparıldıqda, ilkin ekspertiza zamanı tətbiq olunan metod və vasitələrdən istifadə edilmişdirsə və həmin nəticələr əldə olunmuşdursa, ekspert əlavə ekspertizanın tədqiqi hissəsində tədqiqatın gedişatını və nəticələrini göstərmədən ilkin ekspertizanın müvafiq bölmələrinə istinad edə bilər.

5.25. Təkrar ekspertiza keçirilərkən ilkin ekspertizanın nəticələri ilə müxtəliflik yaranarsa, təkrar ekspertiza rəyinin tədqiqi hissəsində həmin müxtəlifliyin elmi-metodiki səbəbləri göstərilməlidir.

5.26. Kompleks ekspertiza rəyinin tədqiqi hissəsində hər bir ekspertin apardığı tədqiqat ayrı-ayrılıqda şərh olunur.

Kompleks tədqiqatın nəticələrinin birgə qiymətləndirilməsi rəyin tədqiqi hissəsinin sonunda verilir.

5.27. Kompleks ekspertiza rəyində hər bir ekspert tərəfindən hansı tədqiqatın aparıldığı, tətbiq edilən metod və üsullar qeyd olunur. Hər ekspert ümumi rəyi və ya onun şəxsən özü tərəfindən apardığı tədqiqatın gedişini və nəticələrini əks etdirən hissəsini imzalayır.

5.28. Tədqiqatın metod və üsulları, elmi-texniki vasitələrdən istifadə olunması şəraiti elə ifadə olunmalıdır ki, zərurət olduqda aparılmış ekspertizanı təkrar etməklə ekspertin gəlmiş nəticələrin doğruluğunu yoxlamaq mümkün ola bilsin.

5.29. Tədqiq olunan materialların həcmi böyük və qoyulmuş sualların miqdarı çox olarsa, rəyin tədqiqi hissəsinin hər bir bəndi sualın göstərilməsi ilə başlanıla bilər. Zəruri hallarda, tədqiqat prosesi və əldə olunmuş nəticələr fotosəkil və sxemlərlə təsvir edilir və rəyə əlavə olunur.

5.30. Qoyulmuş suallara cavab olaraq ekspertin gəlmiş nəticələr sualların tədqiqi hissədə göstərilən ardıcılığı üzrə verilməlidir. Hər bir suala mahiyyəti üzrə cavab verilir və yaxud onun həll edilməsinin mümkün olmaması göstərilir.

5.31. Kompleks ekspertiza keçirilərkən ekspertlər komissiyası, ayrı-ayrı ekspertlərin apardıqları tədqiqatların nəticələri üzrə formulə edilmiş xüsusi nəticələr əsasında ümumi nəticəni tərtib edə bilərlər.

Ekspertiza üzrə ümumi nəticə ilə razılaşmayan ekspertlər də bu qaydada xüsusi nəticəni ifadə edə bilərlər.

5.32. Nəticə dəqiq, aydın dildə və birmənalı şəkildə ifadə olunmalıdır. Əgər tədqiqi hissədə göstərilən və qoyulmuş suala qəti cavab verən tədqiqat yekunlarını müfəssəl təsvir etmədən nəticəni formulə etmək mümkün olmadıqda, rəyin tədqiqi hissəsinə istinad etməyə yol verilir.

5.33. Ekspert rəyində cinayətlərin baş vermə səbəbləri və onların törədilməsinə kömək edən şəraitlər, həmçinin onların aradan qaldırılması üzrə ekspertin xüsusi biliyi çərçivəsində tövsiyələr göstərilə bilər.

5.34. Rəy və fotocədvəllər, çertyojlar, diaqramlar, cədvəllər və s. kimi əlavələr ekspert tərəfindən imzalanır, Mərkəzin möhürü ilə təsdiq olunur və ekspert rəyinə əlavə edilir. Rəy və ona əlavələrin hər bir səhifəsində onun nömrəsi və tarixi yazılır.

5.35. Ekspert rəyi və ona əlavələr iki nüsxədə tərtib olunur. Rəyin bir nüsxəsi Mərkəzin rəhbəri tərəfindən ekspertiza təyin etmiş orqana və ya şəxsə göndərilir, digər nüsxəsi isə 5 il

müddətində Mərkəzin arxivində saxlanılır. Daha sonra sənədlərin saxlanılması "Milli arxiv fondu haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun həyata keçirilir.

5.36. Mərkəzin (struktur qurumun) rəhbəri rəyi nəzərdən keçirərkən onun düzgün rəsmiləşdirilmədiyini və ya yanlış nəticə çıxarılmasına səbəb ola biləcək natamam tədqiqat aparıldığını, metodun tətbiqi prosedurunun pozulduğunu aşkar edərsə, zəruri dəyişiklik və dəqiqləşdirmələr edilməsi üçün rəy ekspertə qaytarılır.

Göstərilən əsaslar üzrə Mərkəzin rəhbəri ekspertizanın nəticələri ilə razılaşmadıqda, ekspert isə öz rəyinin doğruluğu üzərində təkid edərsə tədqiqatın aparılması başqa ekspertlərə tapşırıla bilər.

5.37. Rəyin mətnində texniki səhv aşkar edilərsə bu barədə ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə yazılı məlumat verilir və həmin rəyin Mərkəzə göndərilməsi ilə bağlı müraciət olunur.

Rəyin qaytarılmasından sonra onu əvəz edəcək yeni rəy hazırlanır. Hazırlanan yeni rəyin nömrəsi isə dəyişdirilən rəyin nömrəsinin sağına "REV-01" şəklində yazılır.

Yeni rəyin giriş hissəsində göndərmə məktubunda bildirilən əsas göstərilir və böyük hərflə "BU RƏY, ... No-li RƏYİ ƏVƏZ EDİR" ifadəsi əlavə olunur. Ekspertiza təyin etmiş orqandan (şəxsdən) geri göndərilməsi istənilən rəyin əslinə qırmızı rəngli "ETİBARSIZDIR" möhürü vurulur və rəyin hər iki nüsxəsi arxivdə birlikdə saxlanılır.

5.38. Eyni iş materialları üzrə aparılan əlavə ekspertizanın icrası zamanı əlavə rəyə yeni nömrə verilir və həmin rəyin giriş hissəsində ekspertizanın əlavə olduğu qeyd olunur.

5.39. Ekspertiza təyin edilməsi barədə qərar (qəraradda) qoyulmuş suallar ekspertin xüsusi biliyinin həddindən kənar çıxdığına və yaxud ona təqdim edilmiş materiallar rəy verilməsi üçün kifayət etmədiyinə və həmin maneələrin aradan qaldırılması mümkün olmadığına görə ekspert tərəfindən həmin sualların heç birinə mahiyyətə cavab verilmədikdə, rəy verilməsinin mümkün olmaması barədə əsaslandırılmış məlumat tərtib olunur.

5.40. Ekspertizanın məhkəmədə aparılması və onun nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi prosessual qanunvericiliyə və bu Təlimata uyğun olaraq həyata keçirilir.

5.41. Ekspertin ibtidai araşdırma zamanı və məhkəmə iclasında iştirakının bütün hallarında, onun verdiyi rəyin (məlumatın, ifadənin) surəti Mərkəzə təqdim olunur.

5.42. Notariusun və ya notariat hərəkətləri aparmaq səlahiyyəti olan orqanların və vəzifəli şəxslərin müraciəti əsasında aparılan ekspertizaların nəticələri arayış şəklində rəsmiləşdirilir.

5.43. **Arayışda** aşağıdakılar göstərilməlidir:

5.43.1. arayışın nömrəsi və tərtib olunduğu tarix;

5.43.2. müraciət edən təşkilatın adı;

5.43.3. materialların Mərkəzə daxil olduğu tarix;

5.43.4. ekspertizaya daxil olmuş materialların adı;

5.43.5. ekspert qarşısına qoyulmuş suallar;

5.43.6. tədqiqatı aparan ekspert haqqında məlumat;

5.43.7. ekspertiza aparılarkən hansı metodlardan istifadə olunmuşdur;

5.43.8. ekspertin gəlidiyi nəticə;

5.43.9. illüstrasiya və əlavələrə istinadlar.

Arayış tədqiqat aparmış ekspert tərəfindən imzalanır və Mərkəzin möhürü ilə təsdiq olunur.

6. Yekun müddəalar

6.1. Ekspertizaya narkotik vasitələrin, psixotrop maddələrin, qiymətli metalların və daşların, həmçinin onlardan hazırlanmış məmulatların, atəşli (odlu) silahın və onlar üçün döyüş sursatlarının, pul nişanlarının (əsginasların), habelə yüksək dəyər və əhəmiyyət kəsb edən digər obyektlərin təqdim edildiyi halda qeyd olunan materialları ekspertizaya təqdim edən şəxs, Mərkəzin uyğun struktur qurumların (müvafiq ekspertiza şöbəsinin və tədqiqat obyektini qəbul bölməsinin) səlahiyyətli şəxslərinin iştirakı ilə qablaşdırma açılmalı, təqdim olunmuş obyektlərin miqdarı müəyyənləşdirilməli, həmçinin ekspertiza təyin edilməsi barədə qərar (qəraradda) göstərilənlərə uyğunluğu yoxlanılmalıdır. Bundan sonra akt tərtib edilməli və ekspertiza obyektlərinin müayinəsində iştirak edən şəxslər tərəfindən bu akt imzalanmalıdır.

6.2. Obyektlər yalnız tədqiqatın aparılması və rəyin verilməsi üçün zəruri olan dərəcədə zədələnmə və israf oluna bilər. Ekspertizanın icraatı təqdim olunan obyektlərin zədələnməsini (korlanmasını) və ya sərf olunmasını tələb etdiyi hallarda bunun üçün ekspertizanı təyin etmiş orqanın yazılı razılığı alınmalıdır (təyin olunmuş ekspertizanın xüsusiyyəti obyektin zədələnməsini (korlanmasını) və ya sərf olunmasını nəzərdə tutduğu hallar istisna olmaqla).

6.3. Ekspertizaya təqdim olunmuş tədqiqat obyektlərinin, müqayisə nümunələrinin, iş üzrə digər materialların və məlumatların mötəbərliyinə görə Mərkəz və ekspert məsuliyyət daşımır.

6.4. Tədqiqat obyektlərinə baxışın keçirilməsini tələb edən ekspertizaların icraatı zamanı (Mərkəzə təqdim olunmuş obyektlər istisna olmaqla), ekspertizanı təyin edən orqan və ya şəxs ekspertin obyektin yerləşdiyi əraziyə maneəsiz daxil olmasını və baxışın keçirilməsini təmin edir. Baxışın keçirilməsinə ekspertizanı təyin etmiş orqan və ya şəxs prosessual rəhbərlik edir və müvafiq protokolla rəsmiləşdirilir.

6.5. Proses iştirakçıları qanunvericilikdə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada ekspertizanın aparılmasında iştirak edə bilərlər. Səbəblərindən asılı olmayaraq onların ekspertiza icraatında iştirak etməməsi ekspertiza icraatının dayandırılması və ya tədqiqatın təkrarlanması üçün əsas deyildir.

6.6. Ekspert tədqiqatının obyektinə olmuş predmetlər və sənədlər (nümunələr daxil olmaqla) ekspert tərəfindən müvafiq qeydlər edilməklə qablaşdırılmış və ştamplanmış vəziyyətdə rəylə və ya rəy verilməsinin mümkün olmaması barədə məlumatla birlikdə ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə qaytarılır.

6.7. Poçt vasitəsilə göndərilməsi mümkün olmayan maddi sübutlar üzrə ekspert rəyi hazırlandıqdan sonra ekspertizanı təyin etmiş orqana və ya şəxsə yazılı, yaxud telefonla məlumat verilir. Telefonla şifahi məlumat verildikdə müvafiq qeydiyyat aparılır.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ MƏNBƏ SƏNƏDLƏRİNİN SİYAHISI

1. [15 fevral 2017-ci il tarixli 5-N nömrəli](#) Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı (Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi 15201702150005, Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix 16 fevral 2017-ci il)
2. [4 iyun 2018-ci il tarixli 16-N nömrəli](#) Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı (Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi 15201806040016, Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix 5 iyun 2018-ci il)

QƏRARA EDİLMİŞ DƏYİŞİKLİK VƏ ƏLAVƏLƏRİN SİYAHISI

[15 fevral 2017-ci il tarixli 5-N nömrəli](#) Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı (**Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi 15201702150005, Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix 16 fevral 2017-ci il**) ilə 1.2-ci bəndə “**Mülki-Prosessual**” sözündən sonra “, **İnzibati Xətalər**” sözləri əlavə edilmişdir.

[15 fevral 2017-ci il tarixli 5-N nömrəli](#) Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı (**Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi 15201702150005, Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix 16 fevral 2017-ci il**) ilə 1.3.2-ci yarım bəndin sonunda nöqtə işarəsi nöqtəli vergül işarəsi ilə əvəz edilmişdir və yeni məzmununda 1.3.3-cü yarım bənd əlavə edilmişdir.

[15 fevral 2017-ci il tarixli 5-N nömrəli](#) Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı (**Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi 15201702150005, Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix 16 fevral 2017-ci il**) ilə 3.1.6-cı yarım bəndə “**təqsirləndirilən**” sözündən sonra “, **barəsində inzibati xəta haqqında iş üzrə icraat aparılan**” sözləri əlavə edilmişdir.

[4 iyun 2018-ci il tarixli 16-N nömrəli](#) Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı (**Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi 15201806040016, Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix 5 iyun 2018-ci il**) ilə “Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin Məhkəmə Ekspertizası Mərkəzində ekspertizaların aparılmasının təşkili haqqında Təlimat”ın 3.2-ci bəndində “**ədə bilər**” sözləri “**edir**” sözü ilə əvəz edilmişdir.

[15 fevral 2017-ci il tarixli 5-N nömrəli](#) Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı (**Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi 15201702150005, Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix 16 fevral 2017-ci il**) ilə 3.5.2-ci yarım bəndə “**(hakimin)**” sözündən sonra “, **səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxs)**” sözləri əlavə edilmişdir.

[15 fevral 2017-ci il tarixli 5-N nömrəli](#) Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı (**Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi 15201702150005, Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix 16 fevral 2017-ci il**) ilə 3.5.14-cü yarım bənddən “**habelə**” sözü çıxarılmışdır və həmin yarım bənddə “**(hakimə)**” sözündən sonra “, **səlahiyyətli orqana (vəzifəli şəxsə)**” sözləri, “**həyata keçirən orqanın**” sözlərindən sonra “, **habelə icraatında inzibati xəta haqqında iş olan hakimin, səlahiyyətli orqanın (vəzifəli şəxs)**” sözləri əlavə edilmişdir.

[15 fevral 2017-ci il tarixli 5-N nömrəli](#) Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı (**Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi 15201702150005, Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix 16 fevral 2017-ci il**) ilə 4.2-ci bənddə “**və inzibati**” sözləri “, **inzibati mübahisə və inzibati xəta haqqında**” sözləri ilə əvəz edilmişdir və həmin bənddə “**məhkəmə**” sözündən sonra “, **səlahiyyətli orqan (vəzifəli şəxs)**” sözləri əlavə edilmişdir.

[15 fevral 2017-ci il tarixli 5-N nömrəli](#) Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi Kollegiyasının Qərarı (**Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinin qeydiyyat nömrəsi 15201702150005, Hüquqi Aktların Dövlət Reyestrinə daxil edildiyi tarix 16 fevral 2017-ci il**) ilə 5.12.8-ci yarım bəndə “**rəy verməyə görə**” sözlərindən sonra “**müvafiq olaraq inzibati məsuliyyətin və ya**” sözləri əlavə edilmişdir.